

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

לג

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

לג א וזאת הברכה אשר ברכך
 משה איש האלהים את בני
 ישראל לפני מורחזו: ויאמר
 יהוה מסיני בא וזרה משעיר
 לכו הופיע מתר פארן ואתה
 מרכבת

לג (א) דיזעו איזט דער זעגען, וועלכען משה, דער גאטטליכע מאן, דען קינדערן ישראל'ן פאר זיינעם טאדע ערטהיילטע: (ב) ער שפראך: עוויגער! (ג) סיני וואנדל'טע אייג' הער: פאן שעיר גינג אינהען אייף: פאם בערגע פארן שטראל'טע, אונד

ר ש"י

תרגום אונקלוס

לג (א) וְדָא בְרַכְתָּא דִּי בְרַךְ
 מִשֶּׁה נְבִיאָ דִּי יְהוָה
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם מוֹרְחָזוּ: (ב) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה מִסִּינַי אֶתְגַּדִּילִי וְזָרָה מִשְׁעִיר
 אֶתְחַוִּי לְגֵא אֶתְגַּלִּי בְּגִבְעוֹתֶיהָ עַל-
 מוֹרְחָזוּ פְּאָרָן וְעֵטִיהָ רַכְבָּת

לג (א) וזאת הברכה לפני מותו סוף למיתתו אש לא עכשו אימתי: (ב) ויאמר ה' מסיני בא פתח תחלה בשנתו של מקום ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל ובשנת שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל וכל זה דרך רגו הוא כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: מסיני בא. יבא לקראתם כשנאו להתניב בחמתית ההר כחתן היבא להקביל פני כלה שנאמר לקראת האהים למדנו שיבא כנגדם: וזרח משעיר לכו. שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רגו: הופיע מהר פארן. שהלך

באור

לג (א) וזאת הברכה, מוסב למעלה, וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי האירה הזאת עד תומם, האזיט האזיט וגו', וזאת הברכה אחר התוכחה של האזיט חזר וברך בערס יעלה אל הכר למות עס, כלומר זאת האירה הזאת הברכה. (רש"י): (ב) ה' מסיני בא, הרנה שירות בשגנות מתסילות מנעמד הר סיני, כי הוא תהלת האומה ויתרונה מעל כל עמי הארץ, כי לא נעשה כן לכל גוי, ושם כרת ה' ברית עם ישראל, ועשאם לעם סולתו והיה להם למלך, והם קבלו עליהם על מלכותו, וח"כ משם התחלת עבני האומה ותקון סדורה, וראוי לפתוח בו תחלה, וכן עשתה דבורה באירתה (שופטים ה'), וחנניקוק בתפלתו (ג' ג'), וכן במומר (תהלים ס"ח) (אשר שרו בה על דעתי כאשר העלו ארון ברית ה' מעיר דוד אל מקומו, ולזה תחלתו יקום אלהים יפוט אויביו, כמו שאמר משה בנסוע הארון: ותין ראיה משם לדברי הראש"ע שאמר הכל במלחמות ידבר): והנה פה שער הכתוב כך הוא, התפלל משה לשם, ואמר אלה ה'! יסי ראובן ואל ימות וגו', ובעצור שהזכיר השם סדר בשנתו, ואמר דרך מאמר מוסגר שהוא מתוקק ישראל ומלכס, והוא ושיעס, והוא מקור כל העובות וההכלמות: מסיני בא, הרחה לישראל ונתן להם את תורתו: וזרח וגו', הר סיני ושעיר ופארן קרובים, והכוונה שכל הכדדים הנריק האור והופיע רכב אלהים עד שאל סיני, וכן אמר דוד המלך ע"ה רכב אלהים רבותים אלפי גאון ה' גם: וחנניקוק אמר אלוה מתיון יבא וקדוש מהר פארן סלה, וכן דבורה הזכירה שעיר ואדום. (מדברי הרשב"ע): הופיע, האיר: ואחה, ובא: סרבבת קדש וגו', כוונת הכתיב על דעתי מתוך רבנות קדש, וזרח ובא אש של תורה לישראל, עימינו של הקב"ה, ומלת אהה מושכת עבמה ואשרת עמה, כאלו אמר ואתה לש

וזאת הברכה לג

מִרְבֵּבֶת קֹדֶשׁ מִיָּמֵינוּ אֲשֶׁר־
לָמוֹ: אֶף חִבֵּב עַמּוּם בְּרִי-
קֹדְשׁוֹ בְּיַדְךָ יְהוָה הִכּוּ לְרַגְלְךָ
כתיב חד וקרי תרין ישא

תרגום אשכנזי קסד

אונד קאם אויו הייליגען
מיריאדען: אנו וייגער רעכע
טען פייארונגלוטרעליגיאן:
(ג) וועלכע דיא פארקער
פערפעליכטעט, אללע הייליג
גען אין דיינע געוואלט:
הינגעשטרעקט צו דיינען פייסען, עמפאנגען

תרגום אונקלוס

ר ש י

מִרְבֵּבֶת קֹדְשׁוֹ בְּיַדְךָ יְהוָה
אֲשֶׁר־לָמוֹ: אֶף חִבֵּב עַמּוּם בְּרִי-
קֹדְשׁוֹ בְּיַדְךָ יְהוָה הִכּוּ לְרַגְלְךָ
אונד עמיס גס חנה יתירה אצב את השבטי כל א' וא' קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה
עמיד להולד כשאמר הקב"ה ליעקב גוי וקהל גויס יהיה מייך: כל קדושו בידך נפשות
הגדיקים נמחות אתו כענין שכת' והיתה נפש אדוני נרורה בנרוד הקיים את ה' אלהיך
(שמואל א' כ"ה): והם תכו לרגלך והם ראויס לכך שהרי תוכו עממן לתוך תחתית
הכר לרגלך בסיני תוכו לשון פועלו הותוכו לתוך

באור

אלת אשדת שהיא מורכבת מן אש דת, בתיבה אשכנזית הדומה לה, אף שלא הורגלה
ההרכבה ההיא בל"א: (ג) חבב עמים, על דעת המפרשים, הוא מלשון חבה, הידוע
מדברי רז"ל, ולא כמנא עוד במקרא. ולי נראה שהוא מלשון חוב, שמנאנו ומיבתם את
ראשי (דניאל א' י"א), וכן אבולתו חוב ישיב (יחזקאל י"ו): ענין החוב הוא היות האדם
מוכרח ע"פ הצדק והיושר לעשות דבר מה, (אולדינקייט פפליכט), בין יהיה פעולה או
קבלת פעולה, (אולדינקייט צו טוהן אדר צו ליידין). הן בדבר ממון או בגוף: והכבר מוכר
הוא יוצא לחצר, ומיבתם את ראשי, על ידכס יהיה דין עלי והכרת שאתן את ראשי למלך:
והנה חובב מנבין המרובע והוא יוצא, ושעור הכתיב, אשדת המוכר (פרפליכטעט), הכרוס
ע"פ הצדק והדין את העמים, דהיינו כל קדשו, תחת יד השם יתעלה, והוא ענין הנבית
שכרת ה' עם ישראל להיות להם למלך, וכאשר נזכר עוד. ועמים הם ישראל כמו אחרים
בנימין בעממך (שופטים ה' י"ד), עמים הר יקראו (לקמן פסוק י"ח): והם, העמים
חבו, לשון פועלו הותוכו לתוך מרגלתיך, כן פירש"י ז"ל, ויהיה מלשון תוך: ור"ק הביא:
בשרש תכה, ועל דעתו שאין לו אח במקרא, ובאורו לפי מקומו, נתחברו והלכו לרגלך,
ועל פי דרכי בבאור הכתובים הללו יתכן כדברי האומר שהת"ו במקום ה"א, כתי"ו תרגלתי:
לאפרים (הושע י"ט), והכוונה כמובאר בתרגום אשכנזי (הינגעשטרעט): ישא מרברתיך,
כשאו עליהם עול פקודיך, ומקבלים גזירותיך ודעותיך, ונאה המליצה כדרך העם המקבלים
עליהם מלך, שהם משתקווים לעומתו וטפלים על פניהם לרגליו, והוא טתן להם את מקומו
וגזירותיו

ישא מדברתיך: ד תורה צוה
לנו משה מורשה קהלת
יעקב: ה ויהי בישרון מר
בהתאסף ראשי עם יחד שבטי
ישראל: ו יחי ראובן וארמית

עמפפאנגען ויא דיין ווארט:
(ד) דיא לעהרע, דיא משה
אונז געבאט: צום ערבטהייל
דער געמיינע יעקב'ז: (ה) דא
ווארד ער קאניג איבער
ישרון: אלו דיא הייפטער
דעו פאלקעו פערזאממעלט,
אוינמיטרויג ווארען דיא
שטאטמע ישראל'ז: (ו) א,

דאס ראובן גליקליך לעבע, ניאמאלו אונטערגעהע: דאס

תרגום אונקלוס

רש"י

גמלין על-מיטתך: (ז) אודיתא ית
לנא משה מסדה ירותא לכנישת
יעקוב: (ח) ויהוה בישראל מלכא
באתכנשות רישי עמא בתרא שבטי
דישראל: (ו) יחי ראובן בחייהו
ובותא תנינא לא ימות ויקבלון

לתוך מרגלותיך: ישא מדברותיך. כשאו
עליהם עול תורתך: מדברותיך: המ"ס בו
קרוב ליסוד כמו ושמע את הקול מדבר לוי.
ואשמע קול מדבר לוי (יחזקאל ב') כמו מתדבר
אלי אף זה מדברותיך מה שהיית מדבר
להשמיעני לאמר להם טורפלידור'ש והוא
טע"ש טורפלעדאיער'ש (ובל"א דיינע אונטער-
דעזונגן). ואונקלוס תרגם שהיו טופעים על
פי דברך והמ"ס בו שימש משמעת לשון מן

אומות העולם שהראית לאומות פנים אוחק
כל דרוקיה' ושניה' דנקובך ולא משג מחתך
והם מתמנעים ומתכנסים לתחת כלך: יחי
ואלה דבריהם: (ד) תורה אשר כיה לטעם
מורשה היא לקהל יעקב אחזניה ולא כעזניה:
(ה) ויהי הקב"ה בישרון מלך. תמיד עש
מלכותו עליהם, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם: ראשי. כמו כי תשא את ראש
ראויין אלו שאנרכם. דבר אחר בהתאסף. בהתאספם יחד באגודה א' ואלום ציטת
חוא מלכס ולא כשיש מחלוקת ציטתם: (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות
לעולם

ד"א אף טובב עמיס אף בשעת חיבתן של
ומסרת את ישראל בידיס: כל קדושו בידך.
ואתה שומרס: והס תוכו לרגליך. והס
מדברותיך. מקבלים גזירותיך ודתותיך בשעת'
מורשה היא לקהל יעקב אחזניה ולא כעזניה:
מלכותו עליהם, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם: ראשי. כמו כי תשא את ראש
ראויין אלו שאנרכם. דבר אחר בהתאסף. בהתאספם יחד באגודה א' ואלום ציטת
חוא מלכס ולא כשיש מחלוקת ציטתם: (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות
לעולם

באור

וגזירותיו: מדברתיך, המ"ס בו קרוב ליסוד, כמו ושמע את הקול מדבר אליו (במדבר
פ"ט), ואשמע קול מדבר (יחזקאל א' ל'), כמו מתדבר אלי, אף זה מדברותיך מה שהיית
מדבר להשמיעני לאמר להם טי"ש טורפלידור'ש, והוא טע"ש טורפלעדאיער'ש, ובל"א
דיינע אונטערדעזונגען). (רש"י): ומה שאמר הרב שהמ"ס קרוב ליסוד, ענינו שאינו שייך
לשון מן, כי אם לסימן הבנין: ואמר ישא לשון יסוד, הטעם כל אחד ואחד: (ס) תורה
צוה לנו משה, מה היו המדברות הללו? היא התורה אשר כיה לטעם משה, להיות לנו מורשה
קהלת יעקב, הטעם לטעם קהלת יעקב: ואל יקשה בעיניך האתנח שבמלת משה, כי על
נתוח המואמר הידרי מלת מורשה מקבלת למלת תורה, וקהלת יעקב מקבלת למלת לנו: ואל
כיה בודדת בלי זוג, וכן מלת משה, והשעור תורה כיה לנו משה.
מורשה — קהלת יעקב —
ולזה בא האתנח על מקומו הראוי לו: (ה) ויהי בישרון מלך, או היה ה' למלך על ישראל
שקבלו עליהם עול מלכותו באסיפת ראשי העם: יחד שבטי ישראל, באגודה אחת ואלום
ציטתם, ולב אחד לכלם, התקשרו בקשר אחון ובאו צברית עם מלכס: והנה הענין הו
הקב"ה, וכן אמרו דו"ל במס' ראש השנה מלכויות תלתא הוא דהויין, ה' ימלך לעולם ועד
(שמות ט"ו י"ח), ה' אלכיו עשו ותרועת עמך בו (במדבר כ"ג כ"ה), ויהי בישרון מלך
יחי

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסה

ויהי מתיו מספר : ס : וזאת
ליהודה ויאמר שמע יהוה קול
יהודה ואל עמו התיאנו ידיו
רב לו ועור מצריו תהיה : פ
וללוי אמר תמיד ואוריה
לאיש

דאם זיינער מאַנשאַפֿט אַנֶּה
צאהל זיך ערהאלטע !
(f) אונד דיועו פֿיר יהודה ,
ער שפראך : ערהאַרע ,
עווינער ! יהודה'ז שטיממע ,
אונד ברענג איהן צו זיינער
נאַטציאָן : זיינע מאַכט זייא
איהם גענוג : אונד דוא איהם
הילפֿע ווידער דען פֿינד :
(ח) פֿאַן לוי שפראך ער ,
דיינע חמים אונד אורים
געצימען

תרגום אונקלוס

רשי

ויקבלון בנותיה אחסנתהון כמניגהון :
(ו) וקא ליהודה ויאמר קבל יי
צלותיה דיהודא במפקיה לאגתא
קרבא ולעמיה תתיכניה בשלם דדוהי
יעבדון ליה פורענותא בשנאוהי וסעד
מבעל דקביה הני ליה : (פ) גללוי
אמר תומיא ואנריא אלבשתא
לגבר

לעולם הנא שלא זכר לו מעשה בלהה : ויהי
מתיו מספר * נמנין נמנין שאר אחיו דוגמא
היא כענין שנאמר וישכב את בלהה ויהיו בני
יעקב שנים עשר שלא יבא מן המנין : (ו) וזאת
ליהודה * סמך יהודה לראובן מפני שניהם
הודו על קלקול שבדים שנאמר אשר חכמים
יגידו וגו' להם לבדם וגו' ולא יבא זר בתוכם
(איוב ט"ו) * ועוד פירשו רבותינו שכל ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר היו עשמות יהודה
מתגלגלים בארץ מפני כדו שקבל עליו שנאמר
וחטאתי לאבי כל הימים אמר משה מי גרם
תפל' דוד ושלמה ואסא מפני הכושים והאשפט
מפני העמונים ויחזקיה מפני סנחריב : ואל עמו תביאנו * לשלום מפני המלחמה : ידיו
רב לו * יריבו ריבו וינקשו נקמתו : ועור מצריו תהיה * על יהושפט נתפלל על מלחמת
רחמת גלעד ויעקב יהושפט וה' עזרו (דברי הימים ב' י"ח) * ד"א שמע ה' קול יהודה *
כאן רמו ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה ואף כשחלקו ארץ ישראל נתל שמעון
במתן טרלו של יהודה שנאמר מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון (יהושע י"ט) * (ומפני מה
לא ייסד לו ברכה בפני עמו שהיה בלבו עליו על מה עשה בשישים) : (ח) וללוי אמר *
ועל

באור

(ו) יחי ראובן , כל חיים סתם שנמקרא הם חיים מאושרים ומגליתים * התפלל משה על
ראובן שיהיה סיי אושר והצלחה ולא יכרת שבטו מישראל לעולם , ויהיו אנשיו במספר בני ישראל :
הטעם שלא יגרום החטא והכעס שכעס עליו אביו בחללו יטעו , להכרית שמו מישראל * וזהו
כענין שנאמר שם וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו , ושמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים
עשר (בראשית ל"ה כ"ב) , הודיע שלא יבא בחטאו ממספר השבטים * (רש"י והרמב"ן) :
והראב"ע כתב שזאת אל מושכת אחר עמה , והכוונה ואל יהי מתיו מספר , כי כל דבר
שיספר הוא מעט , וכן ואני מתיו מספר (שם ל"ד ל') , התפלל עליו שיהיה אנשיו רבים :
(ז) שמע ה' קול יהודה , בנאתו על האויב , כי הוא יעלה בתחלה : ואל עמו חביאנו ,
אל מקומו בשלום : ידיו רב לו , יספיקו לו ידיו , ואין לו צורך למו שיעזר איתו , כי אם
עזרת השם לבדו * ויא מלשון מריבה , ידיו יריבו ריבו וינקשו נקמתו : וטעם שלא ברך את
שמעון לדעת רש"י והראב"ע בעבור עון פעור , כי היו העובדים שמעונים , ויתכן שמעונו
בעבור שאביו הפיטו בישראל , ויתברך גם הוא מברכת שאר השבטים אשר הוא בתוכם , ונפרט
בחלק

לְאִישׁ חֲסִידָךָ יֵאָמֵר נְסִירָתוֹ
 בְּמוֹסָה תְּרִיבָהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה:
 ט הָאָמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
 רָאִיתִיו וְאֶת־אָחָיו לֹא הִכִּיר
 וְאֶת־בָּנָיו לֹא יָדַע כִּי שָׁמְרוּ
 אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶיךָ יִגְזְרוּ: י יוֹרֵי
 מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְרַחֲזֵרְתֶיךָ
 לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ קְטוֹרֶה בְּאִפְךָ
 וּבְקִילָה עַל־מִזְבְּחֶיךָ: יא בְּרַךְ

געציימען דעם פֿראַממען: דען
 דוא צו משה פֿערוועטעט:
 מיט דעם דוא האָדערטעט
 אַם האָדערטעט: (ט) ווער
 פֿאַן פֿאַטער אונד מוטטער
 שפּריכט, אַיך זאַה זיין
 נִכְט: ווער נִכְט קעגנט זיינע
 ברודער, נִכְט וויין פֿאַן
 זיינען זאַהנען, (זיא האַלטען
 בלֿאַס דיין וואָרט, אונד
 היטען דיינע בונד): (י) דיא
 נור אונטערזיינען יעקב אַין
 דיינע רעכטע, אונד ישראל
 אַין דיינע לעהרע: דיא נור
 לעגען רייכערזערק פֿאַר
 דיינע נאַזע, גאַנצעוואָפֿער

אויף דיינען אַלטאַר: (יא) זעגעט,

יהוה

עוויגער

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְגַבְרָא דְאַשְׁתַּכַּח חֲסִיד קַדְשֶׁךָ דִּי
 דְנִסִּיתוּהִי בְּנִסְתָּא וְהָהּ שְׁלִים
 בְּחִתּוּהִי עַל־מִיטְצִתָּא וְאַשְׁתַּכַּח
 טְהִיטָן: (ט) דְעַל אַבּוּהִי וְעַל־אִמּוּהִי
 לֹא רַחַם בְּרַחֲבֵי טוֹדִינָא וְאַפִּי
 אַחֲוָהִי וּבְנֵוָהִי לֹא נָסִיב אַבִּי נְטִרוֹ
 טְטִרְתִּיטְטִרְךָ וְקִטְרָךָ לֹא אֲשִׁיר: י
 (י) בְּשִׁרְיִן אֲלִין דִּילְפּוֹן דִּינְךָ לִיעֲקֹב
 וְאִוְרִיתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשׁוּן קְטוֹרֶת־
 בּוֹסְטִין קַדְשֶׁךָ וְנִטִּיר לְרַעְזָא עַל־
 טְבִרְתֶךָ: (יא) בְּרַךְ יי

ועל לוי אמר: תמויך ואוריך כלפי שכניה
 הוא מדבר: אשר נסיתו במטה שלא נתלונט
 עם שאר המלכים: תריבה וגו' כתרעמו
 ד"א תריבה על מי מריבה כסתקפת לי לבא
 בעלילה אם משה אמר שמעכא העורים אהרן
 ומרים מה עשו: (ט) האומר לאביו ולאמו לא
 לא ראיתיו כשפטאו בעבל ואמרתי מי לה'
 אלי כאסכו אלי כל בני לוי ונזיתים להרוג את
 אביו אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או
 בן בתו וכן עשו ואי אפשר לפרש אביו ממש
 ואחיו מאביו וכן בני ממש שהרי לויס הם
 ומבט לוי לא חטא א' מהם שנאמר כל בני
 לוי: כי שמרו אמרתך לא יהיה לך אלהים
 אחרים: ובדיתך ינטרו ברית מילה
 שאותם שטלדו באדבר של ישראל לא מלו את
 בניהם והם היו מולין ומלין את בניהם:

(י) יודו משפטך ראויין אלו לכך: וכליל עולה: (יא) ממן מתנים קעיו ממן קמא

באור

בחלק יהודה, כמו שנאמר מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון, כי היה חלק בני יהודה רב
 מהם ויכתבו בני שמעון בתוך נחלתם (יהושע י"ט ט'): ויחד נרכה ללוי אף שנס עליו אמר
 הזקן אחלקם כיעקב ואכילם בישראל (בראשית מ"ט ז'), בעבור כבוד אהרן, ועוד כי
 מברכות השנט הזה יתברך כל ישראל, שהיו קרובותיו להם לרצון לפני השם (מדברי
 הרמב"ן): (ח) וללוי אמר, על לוי, או בעבור לוי אמר אל השם: הטיך ואוריך, נגד
 המשפטים והתורות אשר יזכור להלן אמר עשפט האורים והתמים ראוי לזיג שהוא חסידך:

ט

האת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסו

יהוה חילו ופעל ידיו תרצה
מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן
יקומון : ס יב לבנימן אמר
ידיד יהוה ישכן לבטח עליו
חפף עליו כל היום ובין כתפיו

עווגער ! זיין פערמאגען ,
לאס דיר זיין טהון געפאלע
לען ! פערדויע זינער געגנער
לענדען , ניה מאגען זינע
האסער אויפקאממען !
(יב) פאן בנימן שפראך ער ,
דעו עווגען ליבלינג ! דורך
איהן געוויכערט , ווירד ער
רוהיג וואהנען : ער בעשיצט

שבן
איהן אללע צייט , וואהנט צווישען
זינען

תרגום אונקלוס

רש"י

וי נכסוהי וקירכו ירוהי תקבל פרענא
תבר תרצא דשנאיהי ודבעלי
דבכוהי דלא יקוטון : (יב) לבנימן
אמר דחייטא דני ישבי רוחצן
עלוהי יהי מגן עלוהי כל יומא
ובארעיה תשרי

מכת מתנים כענין שכאמר ומתניהם תמיד
המעד (תהלים ס"ט) ועל המעוררין על
הכהונה אמר כן ד"א ראה שעתידין משמאלאי
ובניו להלחם עם היונים וכתפלל עליהם לפי
שהיו מועטים שנים עשר בני משמאלאי ולאעור
כנגד כמה רבבות לכך כאמר בך ה' חילו
ופעל ידיו תרצה : ומשנאיו מן יקומון מחץ
קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה :
(יב) לבנימן אמר . לפי שברכת לויס
עבודת הקרבנות ושל בנימין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחרי שאל
הוא משכן שילה היה בניו בחלקו שאל וימאס באל יוסף וע' (שם ע"ט) ולפי שנית עולמים
חניב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף : חוסף עליו . מכסה אותו ומגן עליו : כל
היום . לעולם משנכחדה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר : ובין כתפיו שכן בגובה
ארצו היה בית המקדש בניו לא סמך עשרים ושלש אמה מעין עיטס ואם היה דעתו של דוד
לבנותו

באור

לו ולורשו אחרי : אשר נסיהו במסה , לא היה בתוך המועדים על ה' לנסותו כי ה' לבנו
שלם עמך : חריבהו על מי מריבה , כיצת עמו והתאכפת בו על מי מריבה , וגזרת עליו
שלא יעבור לפני העם לארץ , אבל מ"מ חסידך הוא , אוהב דק ומישרים , לא ימנעוהו דבר
משמור תורה ומלעשות משפט : (ט) האמר לאביו וגו' , לא ישא פניו לאיהב ולא יחן את
רעהו בדבר אמת וכדק , ישמור אמתך ויכבוד את בריתך , ולא יחוש לחבו ולחשו לאסוי
וגנביו : וכן ת"א דעל חנוהי ועל אמויה לא רחם כד חבו מן דינא : (י) יורו וגו' , ולזה ראוי
הוא להורות לעם ה' המשפטים והתורות , ולהיות מהם מקריבי קרבן , והם הכהנים ,
(יא) ברך ה' חילו , בך נכסיהם , באופן שיספיק להם מעט עסק בם , ויהיה להם פנאי
לכבד ולהורות : ופעל ידיו , הקרבנות : מחץ מתנים קטיו , מחץ קמיו מכת מתנים ,
ומתנים תאר הפעל : ומשנאיו מן יקומון , מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה (רש"י) ,
ומעין כפול כדרך השירים , כי שעורו מחץ מתנים קמיו מן יקומון , ומחץ מתנים משנאיו מן
יקומון : והכוונה אתה ה' תלחום את מלשונות השבט עם קמיו ומשנאיו , למען יכוח להגות
ולכרות , לשפוט ולהקריב : (יב) ישכן לבטח עליו , בנימן שהיא ידיד ה' ישכן לבטח על
ה' : חפף עליו , מכסה אותו ומגן עליו תמיד : כל היום , לעולם משנכחדה ירושלים לא
שרתה שכינה במקום אחר : ובין כתפיו שכן , בגובה ארצו היה בית המקדש בניו (רש"י) ,
בספרי איתא בית הכסירה ה' בניו בחלקו של בנימין וכראש תור יבא מחלקו של בנימין לחלקו

שָׁכֵן : ס שלישי יג וְלְיוֹסֵף אָמַר
 מְבֹרָכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ מִמְּגֹד
 שָׁמַיִם מִטֶּל וּמִתְהוֹם רִבְצָת
 תַּחַת : יד וּמִמְּגֹד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ
 וּמִמְּגֹד גֶּרֶשׁ יִרְחִים : טו וּמִרֹאֵשׁ
 הַיָּרֵד־קָדָם וּמִמְּגֹד גְּבֻעוֹת
 עוֹלָם : טז וּמִמְּגֹד אֲרֻץ וּמִלְאָה
 וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סְנֵה רִבְּוֹאֲתָהּ
 לראש

ויינען שולטערן : (יג) פֿאַן
 יוסף שפראך ער , פֿאַן גאַטט
 געזעגענט איזט זיין לאַנד :
 פֿרוכטבאַר דורך דען טרוויא
 דען היממעלן , אונד וואַסרונג
 אזוי דער טיפֿע : (יד) מיט
 פֿריכטען , דיא דיא זאָנגע
 רייפֿט : מיט פֿריכטען פֿאַן
 דעם טריב דער מאַנדע :
 (טו) מיט דען געווירצען אור-
 אַל־טער בערגע , מיט דען
 פֿריכטען עוויגער היגעל :
 (טז) מיט פֿריכטען זיינען
 זעגענפֿאַללען לאַנדען , פֿאַן
 דער גענאָדע דעסען , דער

מיר אים דאָרנבוש ערשינען : דיזע קאָממע אויף

תרגום אונקלוס

ר ש י

תְּשֵׁרֵי שְׁכֵנְתָא : (יג) וְלְיוֹסֵף אָמַר
 מְבֹרָכָא מִן קָדָם יי אֲרֻעִיהַ עֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי מִטְלָא דְשָׁמַיָא מִלְּעֵלָא
 וּמִטְּבוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמֵי דְעֵינָן
 מִטְּעֵמְקֵי אֲרַעָא מִלְּרַע : (יד) וְעֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי וְעֵלְלָן מִיְּבוּל שְׁטַשְׁטָא עֲבָדָא
 מִגְּדִינֵי מִרִישׁ יִרְחַ בִּירְחַ : (טו) וּמִרִישׁ
 טוּרִיא פִּפְרִיא וּמִטּוּב רָטֹן דְּלֵא
 פִּסְקֹן : (טז) וּמִטּוּב אֲרַעָא וּמִלְאָה
 וּרְעֵי לִיָּה דְשֶׁבְנִתִּיהַ בְּשִׁטְיָא וְעַל
 מִשְׁעָה אֲתַגְּלִי בְּאַסְנָה יִתּוֹן קַל אֲלוֹן
 לרישא

לכנותו כדאיתא בשחיטת קדשים אמרו נחתי
 ביה טרתא מאס דכתיב וכן כתפיו שכן אין
 לך נאה באור יותר מכתפיו : (יג) מבורכת
 ה' ארצו' שלא היתה נכחלת השמים ארץ
 מלאה כל טוב כארצו של יוסף : מעגד . לשון
 עדנים ומתק : ומתהום' שהתהום עולה
 ומלמלח אותה מלמע' אתה מולא בכל השכני'
 ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב :
 (יד) ומעגד תבואות שמש' שהיתה ארצו פתוח'
 לחמה וממתקת הפירות : גרש ירחים' יש
 פירו' שהלכנה מבשלתן וואו הן קשואין ולטעין'
 ד"א גרש ירחים' שהארץ מגרשת ומעליא
 הפירות מחדש לחדש : (טו) ומראש הררי
 קדם : ומבורכת מראשית ביטול הפירות
 שהרריה מקדימין לבכר ביטול פירותיהם'
 ד"א מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים :
 גבעות עולם . גבעות העושות פירות לעולם
 ואינן פוסקות מעובר הגשמים : (טז) ורצון שוכני סנה' כמו שוכן סנה' ותהא ארץ
 מבורכת רצונו וכחת רוח של הקב"ה הגלה עלי תחלה בסנה : רצון . כחת רוח ופיוסוק
 כל

באור

של יהודה שנאמר וכן כתפיו שכן : (יג) מבורכת ה' ארצו , ארצו של יוסף מבורכת מכל
 הארצות' (ספרי) : מטגד , לשון עדנים ומתק : מטל , שהיה על מצוי נה בכל שעה :
 (ספרי) : ומתהום רבצה חמה , מלמד שהיתה מרובצת במעיינות (סס) : (יד) תבואת
 שמש , שהיתה ארצו כתיבה למטה (סס) המבשלת וממתקת את הפירות : גרש ירחים ,
 יש פירות שהלכנה מבשלתן , וכיא גרשת ומעליא אותן : דבר אשר גרש ירחים , שהארץ
 מגרשת

זוֹאת הַבְּרָכָה לֵג

תַּרְגוּם אֲשַׁכְנִי קָסוּ

לְרֵאשׁ יוֹסֵף וְלְקַדְקֵד נְזִיר
אֲחָיו: י' בְּכֹר שׁוֹרוֹ הַדֶּר לֵוִי
וְקִרְנֵי רֵאִם קִרְנֵי בְּהֵם עַמִּים
יִנְגַּח יַהֲדוּ אֶפְסֵי אֶרֶץ וְהֵם
רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי
מִנְשָׁה: ס רִבְעֵי יֹת וְלִזְבוּלָן
אָמַר שְׂמֵחַ זְבוּלָן בְּצִיֵּאתָהּ

אויף דאָז הויפט יוסף'ן, אויף
דיא שיידעל דען געקראנטען
אונטער דען ברידערן:
(י') ויין ערוטגעבאר-רנער
שטיר! פאן מאיעזמאמישעם
אנועהען, זיינע האָרנער זינד
וויא דען וואָלדשטירן האָר-
נער, מיט איהונען שמאָסט
ער דיא פאלקער צו הויפּען,
ביוואָן דאָז ענדע דען לאַנדען:
זיין זינד דיא מיריאדען
אפּרײַס'ן, אונד דיא טויזענדע
דען שטאַממען מנשה:
(יח) צו זבולן שפראַך ער: פּרײַאע דײַך זבולן בײַא דײַנעם אויזצוגע: אונד

ויששכר

תַּרְגוּם אֲוִנְקָלוֹס

רִשׁוֹי

לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וְלִגְבְּרָא פְּרִישָׁא
דְאַחֵוּהִי: (י') רֵפָא רִבְבוֹתֵי זְוִנָא לִיה
וְגִבּוֹרֵן דְאַתְעִבְדָּא לִיה טוֹדְקָדִם
תּוֹקְפָא וְרוּטָא דִילִיָּה בְּגִבּוֹרְתָהּ
עֲמִטָּיא יְקַטֵּל פְּחָדָא עַד-סִיפֵי אֶרְעָא
וְאַנּוּן רִבּוֹתָא דְבֵית אֶפְרַיִם וְאַנּוּן
אַלְפֵיָא רִבִּית מִנְשָׁה: (יח) וְלִזְבוּלָן
אַמַר חֲדָי זְבוּלָן בְּטַפְקָד לְאַחְשָׁא קִרְבָּא
עַל-פְּעֵלֵי דְקִבְקָד וִישִׁשְׁכַר

כל רצון שבמקרא: תבואתה - ברכה זו לראש
יוסף: נזיר אחיו - שהופרש מאחיו במכירתו:
(יז) בכור שורו - יש בכור שהוא לשון גדולה
ומלכות שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים
פ"ט) וכן בני בכורי ישראל: בכור - מלך
היוצא ממנו והוא יהושע: שורו - שבתו קשה
כשור לכבדו כמה מלכים: הדר לי - נתון לו
שנא' ונתת מהודך עליו: וקרני ראם קרניו -
שור כמו קשה ואין קרניו נאות אבל ראם
קרניו נאות ואין כמו קשה נתן ליהושע כמו של
שור ויפיו קרניו ראם: אפסי ארץ - שלשים
וא' מלכים אפשר שכלם מארץ ישראל היו לא
אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין
נחלת בני בנאות גוי' (ירמיה ג'): והם רבבו'
אפריים אותם המנוגסים הם הרבבות שהרג יהושע שנא' מאפריים: והם אלפי מנשה הם
לפי שהרג גדעון במדין שנאמר חבצ וכלמע בקרקר וגו' (שופטים ס'): (ד) ולזבולן אמר -
אלו

בְּאוֹר

פגרת ומזוואה מחדש לחדש, וכן נראה ממשקלו: (טו) ומראש, הנוסח המעולה והזקק
יקרא ראש, וכן בשמים ראש (שמות ל' כ"ג), או הוא כנוי לכל דבר חשוב ומעולה, והיה
פה עס כרדף למגד: הררי קדם וממגד גבעות עולם, שהם משנת ימי בראשית והנרכה
מניה בהם, מה שאין כן בהרים וגבעות שנתחדשו וכתהוו אחרי כן: והכוונה שארצו מבורכת
בכל דבר טוב ומשובח, בתבואת ארץ המישור ובנרכות הררי עד, אם בדברים שבמזמים
עליהם, או בנחומים בתוכם, והיו: (טז) וממגד ארץ ומלאה, מאשר היא מלאה,
מוטמוטיות שבה: ובספרי אמרו מלמד שארצו של יוסף מליאה ואינה חסירה כל ברכה:
דנ"י אמר, אדם מעמיד ספינתו בחלקו של יוסף, אין צריך חוק ממנה כלום: ורצון שכני
סנה, ותהיה ארצו מבורכת רעוה ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי בתחלה בסנה: ורצון -
פזת רוק ופיוק, וכן כל לשון רצון שבמקרא (דנ"י), ומלת שוכני כמו שוכן לי: תבואתה,
(5) מג א 43 הברכה

ויששכר באהליך: יט עמים
הר יקראו שם יזכחו זכחי
צדק כי שפע ימים יינקו ושפני

אונד דוא יששכר אין דיינען
דיסטען: (יט) זיא לארען
פאלקער איין צום בערגע,
דארט שלאכטען זיא שולד.
לאזע אפער: דען זיא זייגען
איבערפלוס דער מעערע,
אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

ויששכר בטהרה לטעבד זמני
טועדיא בירושלם: (יט) שקטיא
דישראל לטור בית טקדשא
יתבנישון תמן יקסון נכסת קדשין
לרענא ארי נכסי עקטיא ייכלון
וקיטון דמטטרון בתלא מתגלין

אלו חמשה שנים שברך באחרונה זבולן גד דן
ונפתלי ואשר כפל שמותיהם לחוק ולהגבירם
לפי שהיו חלשים שכל השנים: הם הם
שהולך יוסף לפני פרעה שנאמר ומקנה אחיו
לקח חמשה חמשים לפי שנראים חלשים ולא
ישים אות' לו שהי מלחמתו: שמה זבולן נכחתך
ויששכר באהליך: זבולן ויששכר עשו שותפות
זבולן לחוף ימים יסכו ויזלזל לפרקמטיא
בשפיות ויששכר ונותן לתוך פיו של יששכר

והם יושבים ועוסקים בתורה לפיכך הקדים זבולן ליששכר שנתנו של יששכר ע"י זבולן
היתה: שמה זבולן נכחתך: הגלת נכחתך לסחור: ויששכר הגלת בישיבת אהליך לתור
ליטב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם
מאתים (דברי הימים א' י"ב) ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פי קביעות עתות
ועטריות: (יט) עמים של שני ישראל: הר יקראו: להר המורה יאספו כל אסיפה ע"י
קריאה

באור

הברכה הזאת, והתחננו שנים סיומין התי"ו והה"א, כמו עזרתה ישועתה נצרתה (ראב"ע):
(יז) בכור שורו, הוא יהושע, שהוא ראשין לבית יוסף: הדר לו, נתון לו, שנאמר ונתת
מהודך עליו (במדבר כ"ד): וקרני ראם קרניו, קרני הראם הם רמים ומחודרים:
והם רבבות וגו', הקרנים שזכר הם שנים, רבנות אפרים ואלפי מנשה: (יח) בצאתך,
שמה כצאתה יוצא באניות למסחר, ולהניח ברכה לארצך, כי זבלן לחוף אניות יסכו:
באהליך, שמה במנוחתך באהליך. כי ראה מנוחה כי טוב, כאשר אמר הזקן נברכת
(בראשית ע"ו): (יט) עמים, של שני ישראל: הר יקראו, כאשר יסבו יורדי הים,
מביאים כל הון יקר אל ארצם, בהמון סניג לירושלים, לזכות שם זנחי תודה, ולספר
כפלאות ה' בקהל עם, כמו שאמר המזמור (תהלים ק"ו), והשלמים והתודות הבאים אל
על החטא נקראים זנחי נדק: שפע ימים יינקו, יששכר וזבולן יהיה להם עושר רב, כי
יצא להם שפעת נכסים מן הים, אשר הם שוכנים על ידו, ועל ידי כסוי טמוני חול,
כדתבי רב יוסף (פרק קמ"א דמגילה דף ו'), שפוני זה חלון, טמוני זו טרית, חול זו זכוכית
לכנה: ופי' רש"י חלון דגשלה מן הים להרים, וזכוכית נדמו תכלת, ונמכר בדמים יקרים,
(ועיין מ"ט מזה בפרשת תרומה ה' ד'): טרית, מין דג שקורין טוכיגא, (והוא מין דג טהור
גדול מאוד, הנקרא כן בלשון רומי, עיין ערוך): וזכוכית לכנה הוצא מן החול, כדאמרינן
ב' ישיבת השבת חול של זבלן חזיב מאר חולות והלוי לזכוכית לכנה: והנה הזכוכית נעשה
במלחכה מחול דק עם אפר הנקרא פאטאשי: כאשר יתערבו יחד חובטו באש, יתרכבו
ויתכבו יונללו, עד שיוצבו כעין מתכת: נגר חך, וכאשר יתקררו יאובי לקשותם, ויהיו
גוף כליל: ובספורי דברי הימים אשר לאומות הנידו שהמלחכה ההיא לא נדעה בימים
הקדמונים כי אם לחנאי נור ונידן, והיה הדבר סוד חמוס ביניהם, כי עשו על ידי מסחר
רב, בהניאם את הזכוכית באניות לארץ מרחק, ומכרוהו שם בדמים יקרים: והנה זבלן
הי'

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסח

טמוני חול : ס כ ולגד אמר
ברוך מרחיב גד כרביא שכן
ומרה זרוע אהי קדקד : כא וירא
ראשית לו בישם חלקת

מחקק

אונד פערבאָרנגע שאַטצע
דעו זאָנדעו : (כ) צו גר
שפראַך ער : גערל אָבט זייא ,
דער גר ווייטע גראַנצען גאַב :
ער לענט ויך הין , וויא איינע
לאַזוין , פֿערצעררט אַרם
אונד שייטעל : (כא) שאַן האַט
ער דען אַנפֿאַנג ויך ערוועהען ,
צום

תרגום אונקלוס

מתגליו להזן : (כ) ולגד אמר בריך
ראפתי לגד פליתא שרי ויקטול
שלטונין עם מלכין : (כא) ואתקבל
בקדמיתא ריליה ארי תמן

באחסנתיה

ר ש י

קריאה היא ושם זכמו ברגלים זכמי נדק :
כי שפע ימים יינקו ישאכר זכילון ויהא להסי
פכאי לעסוק בתור : ושכמי טמוני חול כסוי
טמוני חול טרית נלזון חכוכית לבנה היוכאי
מן היס ומן החול זכלקי של ישאכר זכילון הי'
כמו שאמור במס' מגילה זכילון עם חרף נפשו
למות (שופטים ה') משום דכפתלי על מרומי
סדה (סס) היה מתרעם זכילון על חלקי לחמי
ובסוף בארו (סס ז') ותרגומו ומטלל בכורי ארוז . ד"א עמים הר יקראו ע"י פרקמיטא
של זכילון תגרי אומות העולם באים אל ארטו והוא עומד על הספר והם אומרים הואיל
וננטערטו עד כאן כלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זומה מעשה והם רואים כל
ישראל עובדים לאלוהי א' ואוכלים מאכל א' לפי שהנכרים אלוהו של זה לא כאלוהו של זה
ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה והן אומרים אין אומה כשרה כזו ומחגיגתין עם שנאמר שם
זכמו זכמי נדק : כי שפע ימים יינקו . זכילון וישאכר היס טתן להם מומן בשפע : (כ) ברוך
מרחיב גר . מלמד שהי' תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח : כלפיא שכן . לפי שהיה
סמוך לספר לפיכך נמשל באריות שכל סמוכי' לספר צריכים להיות גבורים : וערף זרוע אף
קדקד הרוניתהו הון נכרין חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת : (כא) וירא ראשית לו .
מה ליעול לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כנען הארץ : כי שם חלקת . כי ידע
אשר

באור

היה על ירך זידון , כמ"ש וירכתו על זידון (בראשית מ"ט י"ג) , וחול של זכילון חסוב משאר
חולות וראוי לזכוכית לבנה כמו שזכרנו , ויתכן שהיו אנשי זכילון וישאכר בעלי החכמה והמלאכה
היקרה ההיא ומכרו את הזכוכית לאנשי זידון , והם הובילוהו למרחקים ועשו בהם סמורה ,
או שאנשי השבט בעצמם הביאו אותו לארצות אחרות באניות , וכל הספינות הבאות מן החוף
הבוא אל ארץ רחוקה על שם הנדוכיים נקראו , כי היו טור ונדון המפורסמים שבאזוים לעשות
מלאכה במים רבים : ואפשר שעל זה רמז באמרו ושפני טמוני חול , דרך מליצת השיר , שהשפע
טמון חולס בחול , ובלתי טדע לזולתם : ושפני , לשון כסוי כמו שנאמר ויספון את הבית
(מלכים א' ו' ט') , ובסוף בארו (סס ז' ג') . כן פירש רש"י ז"ל : ויתכן שהוא מלשון חשיבות
וחיקת הכבוד , וכן מבאנו בתרגום שני (אסתר א' י"ב) , ולא בסנת יתהון , כנדה אותם ,
ועד שם (ו' ו' ד) , גברי עלמא לא ספנית , גבורי העולם הוה לא כבדתי , וכן מבאנו במ"ק
(דף כ"ח א') : מלן חשיב מאן ספין : ויהיה השעור פה דברים יקרים ומשובים הטמונים
בחול : (כ) ברוך מרחיב גר , מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח . (ספרי) :
(כא) וירא ראשית לו , ראה ליעול לו חלק בארץ סיחון ועוג , שהיא ראשית כנען הארץ :

תרגום אשכנזי

וזאת הברכה לג

מחַקֵּק סִפּוֹן וַיִּתֵּן רֵאשִׁי עִם
צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו
עִם־יִשְׂרָאֵל : ס חֲמוּשֵׁי כֵּב וּלְדָן
אָמַר דָּן גִּיד אֲרִיָּה יוֹנֵק מִן־
הַבֶּשֶׂן : כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי

צום ערבטהייל פֿום געזעטיץ
געבער, דען ער פֿערעהרט :
ציהט פֿאַר דעם פֿאַלקע
פֿאַראַן, איבט גערעכטיגקייט
דעז עוויגען, ערפֿיללט געגען
ישראל ווינע פֿפֿליכט :
(כג) פֿאַן דן שפראַך ער,
דן איזט ווייז איין יונגער
לאַווע, דער פֿאַם בשן העראַב
שפרינגט : (כג) פֿאַן נפֿתלי שפראַך ער,

שבע

נפֿתלי

תרגום אונקלוס

ר ש י

בִּאֲחֻסְנִיתִיה טְשָׁה סִפְרָא רִבָּא
דְּיִשְׂרָאֵל קְבִיר הוּא נִפְק וְעַל בְּרִישׁ
עֲטָא וּכְוֹן קְרַם יִי עֵבֶר וְדִינֹוּהִי עִם
יִשְׂרָאֵל : (כג) וּלְדָן אָמַר דָּן תִּקְוָה
כְּגֹר אֲרִיִּין אֲרִעִיָּה שְׁתִּיא טוֹן־נִפְתָּלִיא
דְּנִגְדִּין טוֹן טַתְנִין : (כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר
נִפְתָּלִי שִׁבְעָ

אשר שם נכחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק
והוא משה : ספון : אותה חלקה סטונה
וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את
קבורתו : ויתא . גד : ראשי עם : הם היו
הולכים לפני החלק בכבוד הארץ לפי שהיו
גבורים וכן הוא אומר ואתם תעבדו חלוצים
לפני אחיכם וגו' : נדקת ה' עשה * שהאמינו
דבריה' ושמונו הכתחתם לעבוד את הירדן עד
שכבשו וחלקו * ד"א ויתא משה ראשי עם *
נדקת ה' עשה * על משה אומר : (כב) דן
גור אריה * אף הוא היה סמוך לספר לפיכך
הירדן יובא מחלקו מוערת פמיאם והוא לשם
(יהושע י"ט) חייטקו וקילוחו מן הכבשן * ד"א מה
זיטק זה יובא ממקו"א' ונחלק לשני מקומות
כך שבו של דן נטלו חלק בשני מקומות תחלה
נטלו בנפסות מערבית עקרון ובניבותיה
ספקו להם ובאו ונלחשו עם לשם שהיא פמיאם
והיא בנפסות מערבית ונחשית שהרי חלק
יובא מוערת פמיאם והוא במורקה של ארץ
המלח שהוא במור' יהודה שנטל בדרומה של
ארץ ישראל כמו שמפורש בספר יהושע (א)
והוא

באור

כי שם חלקה, כי ידע אשר שם נכחלתו, חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה : ספון
אותה חלקה סטונה וטמונה מכל בריה, שנאמר ולא ידע איש את קבורתו (לקמן ל"ד)
(רש"י) : ומתרגם אונקלוס משמע שאלת ספון מוכב על מחקק, וכן היה ראוי בעבור היות
לשון זכר, אלא שהטעם מפריד בנייהם : ולפי מ"ש למעלה בכאור מלת ספוני, יתכן לומר
שגם פה ענינו מלשון חשיבות, וכך פי', ראוי לשול לו ראשית, במקום אשר נתן לו המחוקק
את חלקו, והיו המחוקק הוא ספון וחשוב אצלו, כי עשה כאשר צוהו, ומיהו? ויתא רש"י
עם וגו' : ויתא, גד : ראשי עם, הם היו הולכים לפני החלק בכבוד הארץ, לפי שהיו
גבורים, וכן הוא אומר נחשו בעבד חלוצים לפני ה' וגו' (במדבר ל"ב ל"ג) * (רש"י) : צדק
ה' עשה, שאלא בידו את אשר דבר בפיו, שנדרו בני גד לבאת עם ישראל להלחם עם אויביה
ולא הזכיר ראובן, ויתכן כי זה נעבוד שהיו בני גד גבורים יותר מבני ראובן * והנה זה
הימים לעד שאמר על בני גד ופני אריה פניהם, ולא תמאט לן בבני ראובן * (ראב"ע)
(כב) יונק מן הבשן, מה זיטק זה יובא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבו של
נטלו לו חלק בשני מקומות, וכן הוא אומר ויבא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחשו
(ספרי)

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קסט

שבע רצון ומלא ברכת יהוה
ים ודרום ירשה: ס כד ולא אשר
אמר ברוך מבנים אשר יהי
רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו:
כה ברזל ונחשת מנעלך וכימך
דבאך

נפתלי האט דעו עוויגען
גענאדע, אונד זיינען זעגענד
איבער פלום: אבענד אונד
מיטטאג איזט זיין בעזיטן:
(כד) פאן אשר שפראך ער,
פאן אללען זאהנען ווירד אשר
געזעגענט: בער ליבט בייא
זיינען ברידערן, טונקט זיינען
פום יין אעל: (כה) אייזען
אונד ערץ ויז דיין ריגעל!

דיין אלטער ויז דיין ריגעל ויז

רש"י

תרגום אונקלוס

שבע רעוא ומלי ברבן טוקדס יי
טערכ יסדיגוסר ודרוטא ירת:
(כד) ולא אשר אמר ברוך טברכת
בניא אשר יהי רעוא לאחיה ויתרבי
בתפוקי מלכין: (כה) תקיף כפרזלא
ונחשא וכיזמי עולמתך תקפה

והוא שנאמר ויזא נבול בני דן וילחמו עם לשם
וגומר יזא נבולס מכל אותו הרוח שהתחילו
לנחול בו: (כג) שבע רטון שהיתה ארצו
שבעה כל רטון יושביה: ים ודרום ירשה ים
ככרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל חרס
בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה
ל' זויי כמו עלה רש והטעם שלמעלה ברו"ש
מוכיח כמו ירש ידע לקח שמע כשמוסיף בו
ה"א יהיה הטעם למעלה שמעה ידעה סלחה
מנינו בלפס בית ל' זויי דטעמיהון מלעיל:
לך בכל השנטיס שנתברך בבנים כאשר ואיני
לאחיו בשמן אנטיקטון ובקפלאות והס מרזיס
הוא חבי ברזות שהיו בנותיו נאיות והוא שנאמר בדברי הימים (שס א' ז')
בשמן רגלו שהיתה ארצו מושכת שון כמעין ומעשה שנכטרטו אנשי לודקיא לשמן מכו להס
פולטוסטום א' וכו' כדאיתא במנחות: (כה) ברזל ונחשת מנעליך עכשיו הוא מדבר
כנגד

כאור

(ספרי): (כג) שבע רצון, שם התאר מוסב על נפתלי, ורטון מוסב על השם הנאמר אחריו,
והשעור אתה נפתלי, הכך שבע רטון ה' ומלא ברכת ה': לפי שהיתה ארצו מלאה כל טוב -
ובספרי מלמד שהיה נפתלי שמח בחלקו בימים ובדגים וספניות: ומלא ברכת ה', זו בקעת
גטסר' (ספרי): ים ודרום, ים זה ים של סופני ודרום זה ימה של עבריה' (ספרי):
ירשה, לשון זויי, כמו עלה רש (דברים א' כ"א), והטעם שלמעלה ברו"ש מוכיח, כמו
ידע ידע לקח שמע כשמוסיף בו ה"א יהיה הטעם למעלה שמעה ידעה סלחה לקחה חף כאן
ירשה לשון זויי, ובמסורת הגדולה מנינו בלפס בית ל' לשון זויי דטעמיהון מלעיל,
(רש"י): (כד) ברוך מבנים אשר, ע"ד הפשט כטעם יהי רצוי אחיו, יאמר שיהיה אשר
מוברך מפי כל בני יעקב אביהם, ורצוי לכל אחיו. והטעם כי ארצו שונה, ומשם יבואו
המעדנים לכל השנטיס, וכלם יברכוהו. ואנקלוס תרגם ברוך מברכת בניא כראש שר"ל
שיתר השנטיס יבואו לו איש את ברכת ארצו, ומסיר השמן שנמנה בחלקו לרוב, ויהיה אם כן
הוא ממוכך בכל הטוב הנמנה לכל השנטיס, והוא טעם רצוי אחיו, שימכרו לו ויקנו ממנו
לרצון להם. (מדברי הרמב"ן): וכן איתא בספרי שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנטיקטון
ובקיפלאות, והן מרזיס לו בתבואה: וטבל בשמן רגלו, שארצו של אשר מושכת שון כמעין
(ספרי): ואמר טבל בשמן ע"ד מל"ה כטעם כנס ציין לבואו: (כה) ברזל ונחשת מנעלך,
ארך

תרגום אשכנזי

וזאת הברכה לג

דבאיה: כו אין כאל ישראל
רכב שמים בעזרה ובגאותו
שחקים: ששי כו מענה אלהי
קדם ומתחת זרעת עולם

וויא דיינע יונגענד: (כו) ניכטו
גלייכט דיינעם גאטטע,
ישראל! ריא היממעל רעגירט
ער, דיר צו העלפען, לענקט
מיט ווינער ערהאבנען מאכט
דיא וואלקען: (כו) (דיא)
ווארהונג דעו אוראלטען
גאטטען, אונד דיא עוויגען

ויגרש

טרייבט

ארמע דער אונטערוועלט:

תרגום אונקלוס

רש"י

תקקד: (כו) לית אלהא באלהא
דישראל דשכנתיה בשמיא כסעד
ותקפיה בשמי שמיא: (כו) קדור
אלהא דטלקדטין ובמיטריה
אתעביר עלטא ותריך

כנגד כל ישראל שהיו נטויהם יושנים בערי
הספר וטעלים אותה שלא יוכלו האויבים
ליכנס בה כאלו היא סגורה במנעולי ובריחי'
של ברזל וכחשת ד"א ברזל וכחשת מנעולך
ארנכס כעולה בהרים שחובצין מהם ברזל
וכחשת וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ
ישראל: וכימין דבאך וכימיס שהם טובים
לך שהן ימי תחלתך ימי נעורך כן יהיו ימי

זקנתך שהם דואנים זבים ומתמוטטים. ד"א וכימין דבאך וכימיס שהם טובים לך כמינין
ימין כל הימי' אשר אתם עושים רגו של מקו' יהיו דבאך שכל הארצות יהיו דובאות כספ
וזהב לארץ ישראל שתהא מבורכת בפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה ומושיכות לה
כספם וזהבם אשקור"נט (ג"ל עקול"נט בל"א חויספלוס) הכסף והזהב כלה מהם שהן
מויבות אותו לארנכס: (כו) אין כו יאורן. דע לך יאורן שאין כאל בכל אלהי העמיס לח
כטורך נורס: רוכב שמים הוא אותו אלה שבעורך. ובגאותו הוא רוכב שחקים:
(כו) מעונה אלהי קדם מען הם השחקים לאלהי קדם שקדם לכל אלהים וברר לו שחקי'
לשבתו

באור

ארנך תהיה כעולה בהרים שחובצין מהם ברזל וכחשת, ורש"י ז"ל כתב שעכשו הוא מדבר
כנגד כל ישראל, ארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל, כאלו הארץ סגורה על ידם
במנעולים ובריחים של ברזל וכחשת: וכימין דבאך, וכימיס שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך
ימי נעורך, כן יהיו ימי זקנתך שהם דואני' ומתמוטטים. (רש"י), וכן מתורגם בל"א:
דבר אחר וכימין דבאך, וכימיס שהם טובים לך, כמינין ימין, כל הימיס אשר אתם עושים
רגו של מקוסי, יהיו דבאך, שכל הארצות דובאות כספ וזהב לארץ ישראל, שתהא מבורכת
בפירות, וכל הארצות מתפרנסות ממנה, ומושיכות לה כספם וזהבם אשקור"נט (ג"ל
אשקול"נט, והוא חויספלוס בל"א) הכסף והזהב כלה מהם, שהם מויבות אותו לארנכס.
(רש"י): (כו) אין כאל ישראל, אחר שגמר ברכת כל שבע ושבע, שב לברך הכלל, ואמר
דע לך יאורן, שאין כאל בכל אלהי העמיס ולא כטורך נורס: רוכב שמים, הוא אותו אלה,
שבעורך ובגאותך הוא רוכב שמים ושחקים ממעל: (כו) מענה אלהי קדם, השחקים שהם
למען לאלהי קדם, שקדם לכל נמצא, וה"ל מעונה תחת למ"ד נתחלת התיבה, כ"כ רש"י
ז"ל: והרש"י כתב שיותר נכון לומר שהיא ה"ל הנקבה, וכן מצינו וימענתו בציון (תהלים
ע"ג): אלא שגם זה היה ראוי להיות מעונה: ומתחת זרעה עולם, כראה שגם זה מוסב
למענה. בעורך ובגאותך הוא רוכב זרועות עולם מתחת, והיה פה עולם המציאות בכלל
(וועלט), לא הזמן לבד: או תהיה הסוכה זרועות תחת, שהן מינות עולם, וכן מתורגם
בל"א

וזאת הברכה לג

תרגום אשכנזי קע

ויגדש מפניך אויב ויאמר
השמוע: כח וישכן ישראל במטה
בדרך עין יעקב אל ארץ דגן
ותירוש אף שמיו יערפורטר:
כט אשריך ישראל מי כמוך
עם נושע ביהודה מגן עורך
ויאשר הרב גאותך ויבחשו
אויביך לך ואתה על במותימו

תדרוך

טרייבט פיינדע פאר דיר
אויז, שפריכט, ראטטע
אויז! (כח) אונד ישראל
ווארנט זיכער, אבגעזאגן
דערט יעקב'ז קוועללע,
אין איינעם לאנדע פאין קארן
אונד מאזט: דעסען רוימ
מעל טריפען פאן טהווא:
(כט) וואהל דיר, ישראל!
ווער אויז דיר גלייך? פאלק!
דעם דער עוויגע בייאשטאנד,
לויזטעט, ער אויז דיינער
הילפע שילד, אויז דיינער
ערהאבנען זיגע שוועררט:
דיינע פיינדע שמייכלן דיר,

דוא טריטטוט איינהער אויף

רש"י

תרגום אונקלוס

ותנה טרדקטק שגאח ואטר שצי:
(כח) ושרא ישראל לרוחצון
בלחודיהון בעין ברקתא דבריכנון
יעקבא אבהון לארעא עקרא עפאר
חמור אף שגאח דעלניהון ישטשוון
בטלא: (כ) טוקה ישראל לית דכונה
עמא דפארקניה טוקהים יי תקוף
בסעדה וטון קדמוהי נצחו גבריתך
ותתברון שגאח לך ואת על פריקי
צוארי מלכיהון תדרוך:

לשנתו ומעונתו ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע
שוכני: זרועות עולם. סיחון ועוג ומלכי כנען
שהיו תקטו וגבורתו של עולם. לפיכך על כרחי
יחדו וזוועו וכחם חלש מפניו לעולם אימת
הגבוה על הנמוך והוא שהפח והגבורה שלו
בעורך: ויגדש מפניך אויב. ואמר לך השמוע
אותם: מעונה. כל תיבה שזריכה למ"ד
בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה: (כח) בטח
בדך. כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת
תלכנו מסורין ואין זריכי' להתאסף ולישב
יחד מפני האויב: עין יעקב. כמו ועיני כעין
הבדולח כעין הברכה שזרכס יעקב לא כבדך
שאמר ירמיה בדך ישכתי (סס ט"ו) אלח כעין
הבטחה שהנטיחם יעקב והיה אלמים עמכם
והשיב אתכם א ארץ אבותיכם: יערטי. יטפו:
על ברכתו של יעקב ויתן לך האלמים מעל
אפרע להם הברכות אמר להם עה לי לפרוע
תשועתך בה' אשר הוא מגן עורך (ואשר הוא)
שאמרו מארץ רחוקה בלו עבדיך וגו' (יהושע
ט): ואתה על במותימו תדרוך. כענין שאל
(סס ו'):

באור

כל"א: ויגדש טשניך אויב, ויאמר לך השמוע אותם: (כח) בדרך, כנדל מיתר האומות:
עין יעקב, מי שיכח מועין יעקב, וכן ומימי יהודה יכחו (ישעיה מ"ח א') (הראב"ע):
והשעור וישכן ישראל בטח בדך, וישכן עין יעקב בטח בדך: אל ארץ, כמו הארץ, וכן
והתפללו אל המקום הזה: (כט) מי כמוך, נגיים: מגן עורך, שלא יגע בך רע: ואשר
חרב גאוהך, חרב שבו תמגאח על אויביך: ויבחושו אויביך לך, שיכפר ויבחושו את שנתם,
ויכנעו לך, כענין שנאמר והשתחו על כפות רגליך כל מלכאין (סס ט"ד):

אויף איהרען האהען :
 לד (א) משה גינג הערויף
 פאן דער עבנע
 מואב אויף דען בערג נבו ,
 דיא שפיטצע דען פסגה ,
 וועלכען געגען ירחו איבער
 ליגט : אונד דער עוויגע לים
 איהן דאז גאנצע לאנד זעהען ,
 גלעד בידון : (ב) גאנץ נפתלי ,
 דאז לאנד אפרים אונד
 מנשה : אונד דאז גאנצע
 לאנד יהודה , ביו אן דאז
 אויסערזטע מעער : (ג) דיא
 מיטטאגליכע לאנדער , דען
 קרים דען ירדן , דאז טהאל
 פאן ירחו , דער פאלמענ-
 שטארט ביו צער : (ד) אונד
 דער עוויגע שפראך צו איהם ,
 דיזען איזט דאז לאנד , פאן
 דעם איך אברהם יצחק אונד
 יעקב צוגעשווארען , אונד
 געזאגט , דייעם זאמען
 ווילל

רשי

תדרך : ס שביעי לך א ויעל
 משה מערבת מואב אר-הך
 נבו ראש הפסגה אשר על-פני
 ירחו ויראהו יהוה זאת-כל
 הארץ את-הגלעד עד-דן :
 ואת כל-נפתלי ואת-ארץ
 אפרים ומנשה ואת כל-ארץ
 יהודה עד תים האחרון :
 ואת-הנגב ואת-הכפר בקעת
 ירחו עיר התמרים עד-צער :
 ויאמר יהוה אליו זאת הארץ
 אשר נשבעתי לאברהם ליצחק
 ויעקב לאמר לזרעך אתננה

הראיתך

תרגום אונקלוס

לך (א) וסליק משה ממישע
 דמואב לטורא דנבו ויהוה
 רמתא דו על אפי ירחו ואתויה
 כל-ארעא ית-גלעד עד דן : (ב)
 כל גפתי לויית-ארעא דאפרים ומנשה
 וית כל ארעא דיהודה עד ים
 בתרא : (ג) וית דרוטא וית מישע
 בקעתא דירחו קרתא דדקליא עד
 צער : (ד) ואמר יי ליה דא ארעא
 דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב
 למיטר לכנה אתננה אחיותך

לך (א) מערבות מואב אל הר נבו . כמה
 מעלות היו ופסען משה בפסיעה א' :
 את כל הארץ . הראהו את כל ארץ ישראל
 בשלותה והמליקין העתידים להיות מליקין
 לה : עד דן . הראהו בני דן עובדי עבודה
 זרה שנאמר ויקומו להם בני דן את הפסל
 (זופטים י"ט) והראהו שטון שעמיד לנאת
 ממנו למשיע : (ב) ואת כל נפתלי . הראהו
 ארצו בשלות' וחורבנה והראהו דבורה ונרק
 מקדש נפתלי כלחמים עם סיכרא וחילותיו :
 ואת ארץ אפרים ומנשה . הראהו ארצם
 בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע כלחם עם
 מלכי כנען שבא מאפרים וגדעון שבא ממנשה
 כלחם עם מדין ועמלק : ואת כל ארץ יהודה .
 בשלותה ובחורבנה והראהו עלטת בית דוד
 ונחמכס : עד תים האחרון . ארץ הנערב
 בשלותה ובחורבנה . ד"א תקרי תים האחרון
 שעתידין ליארע לישראל עד שיסיו המתים : (ג) ואת הנגב . ארץ הדרום . ד"א משע
 המספלה שאל' ויעל בנגב ויבא עד סנרון : ואת הכפר . הראהו שלמה יובק כל' ד' :
 המקדש